

RĂZBOIUL SOVIETO-POLONEZ – CAUZELE ȘI URMĂRILE

*Ieronim CIOBANU,
Facultatea Istorie și Filosofie*

CZU: 355.48(470+438)''1919/1921''

ierikciobanu@gmail.com

Războiul sovieto-polonez din 1919-1921 este o temă destul de actuală, dat fiind faptul că evenimentul respectiv împlinește 101 ani de la încheierea acestuia și aproape 101 ani de la semnarea Tratatului de la Riga care la rândul său precum și Tratatul de la Versailles a fost ulterior generator al evenimentelor din Europa răsăriteană dar și a relațiilor tensionate polono-ruse.

Istoriografia poloneză a războiului sovieto-polonez 1919– 1921 include sute de articole. Situația în istoriografia rusă este cu totul diferită. În literatura științifică sovietică, războiul a fost interpretat ca una dintre etapele războiului civil, un conflict bazat pe o problemă nerezolvată a confruntării de clasă. Unii din cei mai importanți istoriografi a temei respective sunt: Ecaterina Boltunova care în lucrările sale relatează despre evenimentele din istoria relațiilor polono-ruse și inclusiv conturarea politică promovată de URSS în anii 1920 față de Polonia pe baza materialelor din Biroul Politic al Comitetului Central al VKP. Marek Woźniak evidențiază un alt punct de discuție ce se referă la însăși geneza conflictului și mai precis la problema legată de cine – Polonia sau Rusia sovietică – ar trebui să fie învinuită pentru război, în timp ce Maciej Korcu relatează în mare parte despre mersul propriu-zis al războiului. Scopul intervenției mele este de a reaminti evenimentul care s-a produs acum puțin mai bine de o sută de ani și de a contura faptul că Rusia, care n-ar fi ea albgardisă sau bolșevică (comunistă) mereu a urmărit aceleași scopuri pe care le putem observa chiar și astăzi în adresa altor state vecine.

În 1919, odată cu sfârșitul Primului Război Mondial, harta lumii, și în special cea a Europei Centrale și de Vest, se schimbă dramatic, Rusia sovietică se afla în plin război civil, multe națiuni din acea regiune au văzut o oportunitate unică de a obține independența pe care era păcat să o piardă. În același timp, sovieticii considerau aceste teritorii ca foste provincii rusești, vitale pentru securitatea Rusiei, dar nu au putut reacționa

rapid, deoarece Imperiul era epuizat de Primul Război Mondial, iar războiul civil era încă nefinisat. Între timp, odată cu succesul revoltei poloneze din 1918, Polonia și-a restabilit statul pentru prima dată de la ultima împărțire din 1795, ceea ce a cauzat 123 de ani de conducere a Poloniei de către cei trei vecini imperiali ai săi. Țara a reapărut sub numele de a Doua Republică Polonă și a procedat la recuperarea și restabilirea granițelor pe care le avea în trecut. Războiul polono-sovietic, ca majoritatea celorlalte conflicte din Europa de Est la acea vreme, a fost mai mult un accident decât un conflict planificat. În timpul haosului care a prevalat în primele luni ale anului 1919, era puțin probabil ca vreun comunist sau cetățean al celei de-a Doua Republici Polone să-și imagineze un război de o asemenea importanță și vastitate.

Operațiunile militare între armatele poloneză și bolșevică s-au desfășurat pe două fronturi: Nord-Est și Sud-Est. Între timp, bolșevicii erau ocupați cu războiul civil – aveau nevoie de timp pentru a-și învinge oponenții interni, dar ori de câte ori se ivea ocazia, încercau să recâștige influența în toate părțile fostului imperiu și să răspândească revoluția în țările occidentale. Dimensiunea insuficientă a armatei de ambele părți, precum și vastitatea spațiului în care s-au desfășurat luptele, au făcut din război unul de manevră. La începutul anilor 1919 și 1920, polonezii au reluat acțiunile ofensive împotriva armatei bolșevice. Din ianuarie până în aprilie 1920, forțele ruse au crescut la 850.000 de soldați ai Armatei Roșii, dintre care 150.000 erau în prima linie. În același timp, armata poloneză a atins numărul de 650.000 de soldați, dintre care capacitatea de luptă era de 140.000. La 10 august 1920, unitățile de cazaci ruși au traversat râul Vistula cu scopul de a cuceri Varșovia dinspre Vest, în timp ce atacul principal a venit dinspre Est. Pe 13 august, un prim atac rusesc a fost respins. Armata 1 poloneză a rezistat unui atac asupra Varșoviei și în urma unor manevre bine-coordonate de către polonezi armatele sovietice au fost zdrobite și s-au retras în total dezordine, divizii întregi au intrat în panică. Înfrângerea Armatei Roșii a fost atât de mare și de neașteptată încât, bătălia de la Varșovia este adesea numită „Miracolul de pe Vistula”.

La 18 octombrie 1920 a intrat în vigoare un armistițiu între Polonia și Rusia Sovietică. Aceasta a fost ultima fază a războiului început în ianuarie 1919, în care era pusă pe hartă independența Republicii. Menținerea independenței și împingerea bolșevicilor spre Est a fost un mare succes pentru comandantul suprem militar și șeful de stat, Józef Piłsudski,

soldații armatei poloneze și întreaga țară. Piłsudski ar fi vrut să continue lupta pentru a elibera Ucraina și Belarus de sub puterea bolșevică pentru a pune în aplicare conceptul federal. Cu toate acestea, atât clasa politică, cât și poporul epuizat de război nu erau pregătite pentru asta.

La 21 martie 1921, la Riga a fost semnat un tratat de pace care a reprezentat primul succes al Poloniei în 220 de ani, semnificativ pe arena internațională, care a permis celei de-a doua Republici Polone să ducă o politică independentă de marile puteri. Pacea de la Riga și ordinea geopolitică introdusă în Europa de Est și care a durat optsprezece ani – până la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Din păcate, din cauza conflagrației cu bolșevicii, Polonia nu a reușit să pună în aplicare conceptul de a crea state prietenoase – sprijin – la granița sa de Est. Însă pe lângă faptul că Tratatul pune capăt războiului, acesta a produs nemulțumiri și a creat limite politice majore pentru statul Polon. Stanisław Cat-Mackiewicz, un jurnalist politic conservator, a criticat prevederile Tratatului de la Riga.

„Tratatul de la Riga a fost primul act din partea poloneză care a renunțat legal la drepturile noastre asupra unei vaste suprafețe de teritorii estice. (...) Tratatul de la Riga nu este doar o înfrângere politică pentru Piłsudski, nu este doar o victorie a doctrinei lui Dmowski, nu este o înfrângere a lui Sienkiewicz, care a influențat modelarea conceptului despre Polonia până a existat, ci a încetat să influențeze conceptul despre ceea ce trebuia să fie Polonia în momentul renașterii sale reale de stat”¹.

Potrivit lui Jan Dąbski, nu a fost posibil să se negocieze existența unei Ucraine independente în timpul negocierilor de pace cu bolșevicii. Jan Dąbski era de părere că războiul ar trebui să se încheie cât mai curând posibil, indiferent dacă conceptul federal ar putea fi implementat datorită tratatului de pace. Marian Zdziechowski, un remarcabil filozof născut în apropiere de Minsk, profesor la Universitatea din Vilnius, a scris: *„Ca o dovadă a nobilei abnegații, ca tribut datorat Rusiei sovietice, i-au dat acesteia suprafețe largi de pământ, ai căror fii luptaseră pentru cauza poloneză până în prezent. ultimul moment – au dat Minsk, știind că prada terorii groaznice. Și toate acestea cu o inimă ușoară, fără regret, fără*

¹ Fragment książki „Historia Polski” Stanisława Cata-Mackiewicza na temat traktatu ryskiego.

remuşcări, aproape cu triumf". Wincenty Witos, prim-ministrul de atunci al Republicii Polone, a descris reacția populației poloneze la primele știri despre direcția în care se îndreptau negocierile de la Riga: „*În același timp, cel mai greu și cel mai rău a fost cu delegații ale populației poloneze care urmau să rămână de partea rusă. Aceste delegații au venit din Kamieniec Podolski, Minsk, Berdyczów, furișându-și riscându-și viața și cerșind cu lacrimi ca Polonia să nu le dea torționarilor bolșevici, să le facă de rușine soțiile și ficele, să le distrugă realizările enorme și cultura poloneză [...]. Mi-a părut rău să-i văd pe acești oameni, bărbați maturi, plângând și clătînându-se de epuizare, și neplăcut să aud plângeri despre delegație*". Pacea de la Riga și prevederile ei au supraviețuit timp de optsprezece ani. A Doua Republică Polonă a fost un stat independent, dar construit pe un sistem geopolitic foarte fragil. Polonia nu a reușit să creeze țări prietene în Est, perspectiva unor relații bune și independente polono-belaruse și polono-ucrainene a fost pierdută, iar un număr mare de polonezi au fost lăsați la soarta lor uciși și persecutați în URSS. Pe tot parcursul perioadei interbelice.

Istoricului britanic A. J. P. Taylor consideră că războiul polono-bolșevic „a determinat în mare măsură cursul istoriei europene pentru următorii 20 de ani sau mai mult. Fără să o recunoască și aproape în mod inconștient, liderii sovietici au abandonat cauza revoluției internaționale”.

Referințe:

1. BORZECKI J., Pokój ryski 1921 roku i kształtowanie się międzywojennej Europy Wschodniej. Warszawa 2012.
2. CAT-MACKIEWICZ S., Historia Polski od 11 listopada 1918 do 17 września 1939.
3. RAWSKI W., Wojna polsko-bolszewicka. Sulejówek 2021.
4. PIŁSUDSKI J., Rok 1920, Michaił Tuchaczewski, Pochód za Wisłę. Łódź 1989.

*Recomandat
Anatol PETRENCU, dr. hab., prof. univ.*